

ПЕРША НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЯ
З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ І НАУКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

(6–7 червня 2023 року)

ЗБІРНИК НАУКОВИХ МАТЕРІАЛІВ

ГО «НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ»
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ ІМЕНІ Г.С. КОСТЮКА НАПН УКРАЇНИ
ГО «АСОЦІАЦІЯ НЕВРОЛОГІВ, ПСИХІАТРІВ І НАРКОЛОГІВ УКРАЇНИ»
ГО «МІЖНАРОДНА АКАДЕМІЯ ОСВІТИ І НАУКИ»
ГО «АСОЦІАЦІЯ ПСИХОТЕРАПЕВТІВ І ПСИХОАНАЛІТИКІВ УКРАЇНИ»

**ПЕРША НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЯ
З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ**

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ І НАУКИ В УМОВАХ ВІЙНИ»

6–7 червня 2023 року
м. Київ

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ
МАТЕРІАЛІВ**

Київ
ДП «Експрес-об'ява»
2023

УДК 327.5[001.89+378](477)[2014/2023]
А38

**Конференція присвячена аналізу
актуальних проблем освіти і науки
в умовах війни.**

А38 Актуальні проблеми освіти і науки в умовах війни: матеріали Першої науково-практичної онлайн-конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми освіти і науки в умовах війни» (Київ, 6–7 червня 2023 року). / упор. В. Шпак ; за загальною редакцією С. Табачнікова. Київ : ДП «Експрес-об'ява», 2023. 314 с.

ISBN 978-617-7389-25-4

DOI 10.51587/9786-1773-89254-2023-07

До збірника ввійшли матеріали і тези доповідей, подані до оргкомітету учасниками Першої науково-практичної онлайн-конференції з міжнародною участю (Київ, 6–7 червня 2023 року). Тексти публікуються в авторській редакції. За науковий зміст і якість поданих матеріалів відповідають автори.

Матеріали будуть актуальними для науковців, працівників освіти, студентів, молодих вчених і широкого кола читачів.

УДК 327.5[001.89+378](477)[2014/2023]

ISBN 978-617-7389-25-4

© ГО «НАН ВО УКРАЇНИ», 2023
© Автори статей, 2023

ЗМІСТ

I. СУСПІЛЬНІ НАУКИ

КОНЦЕПЦІЯ ПЛАТФОРМЕННОЇ ЕКОНОМІКИ ЯК РІЗНОВИДУ МЕРЕЖЕВОЇ ТА ІНТЕРНЕТ-ЕКОНОМІКИ	7
<i>ВОРОНKOBA Валентина Григорівна, НІКІТЕНКО Віталіна Олександрівна, ЧЕРЕП Алла Василівна, ЧЕРЕП Олександр Григорович</i>	
ТРАНСФОРМАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ «ОСВІТА» В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	20
<i>ВУЙЧЕНКО Марина Анатоліївна, ШАТОХІН Анатолій Миколайович</i>	
ОЦІНКА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ	26
<i>БАРАНІВСЬКИЙ Василь Федорович, БАРАНІВСЬКИЙ Олександр Васильович</i>	
КРОСС-КУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ В УМОВАХ ВОЄН І ГІБРИДНИХ ПРОТИБОРСТВ.....	37
<i>КІСЛОВ Денис Васильович</i>	
ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНА ОСВІТА ЗАСУДЖЕНИХ АВСТРАЛІЇ	48
<i>ПАХОМОВ Ілля Володимирович</i>	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ У КРИЗОВИХ УМОВАХ (НА ПРИКЛАДІ ЛЬВІВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ)	51
<i>БАЛИНСЬКА Ольга Михайлівна, БЛАГУТА Роман Ігорович</i>	
ОСОБИСТА БЕЗПЕКА: СУТНІСТЬ ТА ЗАГРОЗИ	64
<i>ТИМОШЕНКО Віра Іванівна</i>	
ВИВЧЕННЯ АКТУАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ЖІНОК З РІЗНИМ РІВНЕМ СУБ'ЄКТИВНОГО ПЕРЕЖИВАННЯ САМОТНОСТІ	74
<i>ПОТОЦЬКА Ірина Сергіївна, МАЗУР Олена Вікторівна, МАЦЬКО Наталія Григорівна, САВЕНКО Аміна Олександрівна, МАРТИНОВА Юліана Юріївна</i>	
СОЦІАЛЬНИЙ САМОКОНТРОЛЬ ЯК МЕНТАЛЬНИЙ РЕСУРС ПОДОЛАННЯ СТРЕСУ СТУДЕНТАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	83
<i>Вірна Жанна Петрівна</i>	
СТВОРЕННЯ ОСВІТНЬО-КВАЛІФІКАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ ЯК СТРУКТУРНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ФАХОВИХ КОЛЕДЖІВ	89
<i>ПАЧКОЛІН Юрій Ефтович, НАЗАРОВ Олександр Юрійович, КУЧЕРЕНКО Валерій Олексійович</i>	

ТРАНСФОРМАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ «ОСВІТА» В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

ВУЙЧЕНКО Марина Анатоліївна,

д-р екон. наук, професор,
Marinavuy@gmail.com

ШАТОХІН Анатолій Миколайович,

д-р соц. наук, професор,
Gumanus@meta.ua

Уманський національний університет садівництва,
м. Умань Черкаської обл., Україна

Анотація

В статті розглянуто основні характеристики соціального інституту «Освіта», фактори і напрями впливу воєнного стану на функціонування сталої системи передачі знань, навичок та вмінь. Сформульовані пропозиції щодо подолання негативних наслідків війни РФ проти України, перспектив трансформаційних процесів українського суспільства.

Ключові слова: соціальний інститут, система освіти, воєнний стан, трансформація суспільства.

Abstract

The article discusses the main characteristics of the social institution «Education», factors and directions of influence of martial law on the functioning of a sustainable system of transfer of knowledge, skills and abilities. Formulated proposals to overcome the negative consequences of the Russian Federation's war against Ukraine, the prospects for the transformation processes of Ukrainian society.

Keywords: social institution, education system, martial law, transformation of society.

Вступ

Вже другий рік у центрі Європи триває жорстока війна, викликана агресією Росії проти України. Кривавий вир війни затягнув у безодню десятки тисяч вбитих – як військових, так і цивільних – громадян, сотні тисяч поранених та покалічених. Багато українських міст та містечок, де, як правило, до війни працювали університети, коледжі та школи, зруйновано вщент. А навіть ті, що майже вцілили у прифронтовій зоні, сьогодні не придатні для проведення занять.

Війна внесла вимушені зміни і в роботу навчальних закладів на території України, що підконтрольні українському уряду. Кожен освітній заклад сам визначає форми і способи передачі знань учням з врахуванням можливостей територіальної громади. Непевною є матеріальний стан практично усіх

суб'єктів освітянського простору. Війна позначилася на усіх сферах українського суспільства, у тому числі й на функціонування соціального інституту «Освіта». Саме про це йдеться у запропонованій статті.

Метою статті є аналіз впливу факторів воєнного стану, що перешкоджають реалізації соціальним інститутом «Освіта» притаманних йому форм і методів функціонування в суспільстві.

Огляд літератури

Основні характеристики та методологічні засади існування в суспільстві соціального інституту «Освіта» в соціологічній, економічній і педагогічній літературі досліджені доволі детально. Особливо слід відзначити харківську школу дослідження соціології освіти, започатковану Оленою Якубою, зокрема праці Валентини Астахової, Людмили Сокурянської. Користуються увагою праці київських вчених, зокрема Миколи Лукашевича, Ірини Нечитайло, Миколи Туленкова, Валентини Чепак, львівської дослідниці Ірини Городняк.

Щорічно в Умані проводяться міжнародні та всеукраїнські конференції з проблем вищої школи та аграрної освіти, на яких представляють результати своїх досліджень Ярослав Балановський, Людмила Очеретенко, а також автори цієї статті.

Протягом року, що минув з початку українсько-російської війни, з'явилися перші наукові праці зі спробою проаналізувати наслідки війни на стан української освіти. Привернули увагу офіційні статистичні збірники, підготовлені структурами Міністерства освіти і науки, зокрема «Освіта України в умовах воєнного стану: Інноваційна практична діяльність» за редакцією Сергія Шкарлета, «Заклади освіти в умовах воєнного стану/Рекомендації Державної служби якості освіти про те, закладам освіти працювати в умовах воєнного стану», «Освіта України в умовах воєнного стану (інформаційно-аналітичний збірник)», «Освіта України в умовах воєнного стану: управління. цифровізація, європейські процеси», а також публікації в соціальних мережах з цієї проблеми, робота над якою триває.

Освіта є важливим оформленням соціальних відносин, утворює потужний *соціальний інститут* та розгалужену *соціальну організацію*, які суттєво впливають на вектори, зміст та результати суспільних процесів.

В ході підготовки статті використані наступні методи: діалектичний, порівняльний, історичний, аналіз документів тощо.

Результати та обговорення

Сукупність рівнів і ступенів, освітніх програм і стандартів освіти, закладів освіти та учасників освітнього процесу, органів управління і нормативно-правових

актів в галузі освіти утворюють *систему освіти*. [1]. Згідно із Законом «Про освіту» система освіти в Україні поєднує: дошкільне виховання, загальну середню освіту, професійну освіту, вищу освіту, післядипломну підготовку, аспірантуру, докторантуру, підвищення кваліфікації, перепідготовку, позашкільне навчання і виховання, самоосвіту [2].

Особа реалізує своє право на освіту впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти. *Формальна освіта* здобувається за освітніми програмами і передбачає досягнення здобувачами освіти стандартів, що визнаються державою. *Неформальна освіта* здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій. *Інформальна освіта (самоосвіта)* передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей під час повсякденної діяльності чи дозвілля. Система освіти, що склалася в Україні, існує у таких формах, як інституційна, заочна, дистанційна, мережева, індивідуальна, педагогічний патронаж, на виробництві, дуальна. Всі ці форми освіти зазнали помітної зміни і впливів у ході пандемії COVID-19 та воєнного стану.

Освіта як соціальний інститут, з одного боку, є системою ідей, правил, норм, стандартів, традицій поведінки учасників освітянського процесу, що ґрунтуються як на формальних, так і неформальних вимогах і правилах, а з іншого – сукупністю освітянських установ і організацій, що діють в рамках системи за формальними правилами і забезпечують функціонування інституту освіти певними матеріальними засобами і виконують відповідні соціальні функції [3].

Система освіти як соціальний інститут виконує дві головні функції: *поточну і перспективну*. Вона підпорядкована основній освітній проблемі – *соціалізації індивіда*. Це передбачає:

По-перше, відтворення продуктивних сил суспільства, професійне навчання молоді, здійснення підготовки спеціалістів. Саме ця функція освіти зазнала найбільшій руйнації: значна частина навчальних закладів в смузі воєнних дій майже повністю або суттєво зруйновано. За офіційними даними, на середину 2022 року постраждали від обстрілів і бомбардувань близько двох тисяч об'єктів освіти, понад 200 з них повністю зруйновано. [4,с.11] Порушені традиційні зв'язки між школою і підприємством. І най жахливе – поранення та загибель школярів і вчителів, головних учасників навчального процесу. За перші півроку війни отримали поранення 711 дітей, 361 дитина загинула. [4,с.11] Відтворення трудового потенціалу України після перемоги вимагатиме надзвичайних зусиль і матеріальних витрат.

По-друге, передумовою відтворення й розвитку соціальної структури суспільства в умовах війни є соціальна мобільність. На думку П. Сорокіна,

найважливішими серед них є: армія, церква, школа, політичні, економічні і професійні організації.

Армія як канал вертикальної циркуляції відіграє особливо важливу роль у воєнний час, коли доля суспільства залежить від успіху у війні. Великі втрати серед командного складу вимушено створюють потребу у заповненні вакансій, стрімкому просування по службі.

Церква виконує роль каналу вертикальної циркуляції тоді, коли росте її соціальна значущість, особливо під час війни.

Школа як канал вертикальної циркуляції в усі часи була засобом вертикальної соціальної циркуляції, своєрідним соціальним «ліфтом», що рухається з самого низу суспільства до самих верхів. Всі установи і організації освіти завжди були спрямовані на освіту і виховання, що було вирішальним фактором соціальної кар'єри. Війна, як ми вже відмічали, внесла негативні та навіть руйнівні фактори у функціонуванні соціального інституту освіти.

Політичні організації і політичні партії, починаючи з уряду і закінчуючи політичними партіями, також відіграють роль «ліфта» у вертикальній циркуляції. Людина, яка поступила на службу, поступово, набуваючи певного досвіду, піднімається при допомозі соціального «ліфта» до вершин державної чи політичної установи.

Професійні організації також відіграють велику роль у вертикальному переміщенні індивідів. До них належать наукові, літературні, творчі інститути та організації. Багато вчених, артистів, літераторів, художників, музикантів, архітекторів, скульпторів, лікарів, співаків та інших творчих представників простого походження соціально піднялися саме завдяки цьому каналу. [5] Війна руба поставила питання про політичні позиції митців в ході воєнного конфлікту.

По-третє, соціальний інститут освіта має вирішальне значення і вплив на соціалізацію індивідів, на духовне життя суспільства в цілому. Освіта є складовою частиною як національної, так і загальнолюдської культури, визначає «якість людського матеріалу», виконує головну функцію передачі культурної спадщини, допомагає молодим людям набути вмінь і навичок, необхідних для життя в суспільстві. На жаль, само носії матеріальної та духовної культури стають першими об'єктами для ракетних і бомбових ударів з боку воюючих сторін.

По-четверте, Олена Якуба підкреслює, що освіта сприяє соціальній інтеграції, залученню молоді до соціальних цінностей, норм, спільних дій, об'єднує молодь. Соціальні відмінності у студентському середовищі стираються швидше, відбувається зближення представників різних соціальних верств. [6,с.142-147]. В решті-решт й воюють заради захисту своїх духовних цінностей проти нав'язування чужих. Окрім того в студентському

середовищі складаються сприятливі умови для створення сім'ї, формується молодіжна культура і субкультура. Загальновідомо, що рівень освіти визначає міру цивілізації і культури будь-якого суспільства.

По-п'яте, соціальний інститут освіти вважається засобом соціального контролю, регулювання соціальних відносин, що особливо важливо в умовах воєнного стану. За підрахунками Гері Беккера, інвестиції в «людський капітал в США приносять вищу норму відсотка, ніж інвестиції в цінні папери. Людський капітал він визначив як сукупність навичок, знань і умінь людини, а витрати на навчання – інвестиціями у майбутнє [7].

По-шосте, завжди слід враховувати різноманітні моделі поведінки людини в освітянському просторі, її ставлення до інституту освіти, мотивації набуття знань, навичок, вмінь тощо. Такими суб'єктами є соціальні групи учнів, викладачів, наукових працівників, навчально-допоміжних ланок, управлінців середньої та вищої ланок. Вони різняться за своїми інтересами та ставленням до навчального процесу.

По-сьоме, як відзначається в науковій літературі, важливою функцією соціального інституту освіти є трансляція і поширення цінностей культури в суспільстві, а саме: наукових знань, професійних навичок й досвіду, досягнень у мистецтві, моральних норм і правил, стандартів і традицій соціальної поведінки тощо. [3] Це забезпечує історичну спадкоємність поколінь, забезпечує соціалізацію особистості, її інтеграцію у суспільство.

По-восьме, в умовах воєнного стану посилюються вимоги до інноваційної функції інституту освіти, поєднання освіти з наукою та виробництвом, що сприяє покращенню науково-дослідної роботи вузів, а також виконанню замовлень фірм, для потреб фронту.

По-дев'яте, в умовах війни надзвичайно важливою стає виховна функція світи. Вона забезпечує процес гармонізації та вдосконалення людських якостей і політичних перетворень, перш за все патріотичних. Освіта стимулює своєрідну саморефлексію – глибоке усвідомлення людиною свого обов'язку та особистих можливостей в захисті Батьківщини. Мова, історія, література, етика сприяють формуванню громадянина і патріота, що вкрай необхідне в сучасних умовах.

По-десяте, в США і Європі певне значення має функція соціальної селекції, завдяки якій уже з самого початку навчання забезпечується добір найбільш обдарованих і здібних учнів У вищих навчальних закладах запроваджено багатоступеневу освіту, яка, на жаль, через брак студентів не у повній мірі використовує свій потенціал.

Під час Ковіду-19 та воєнному стану в Україні, викликаного російською агресією, важливо вдосконалювати методику самоосвіти. Проте тут ще багато питань, особливо з точки зору набуття практичних навичок і вмінь.

Висновки

1. Російсько-українська війна, що триває вже понад суспільного рік, внесла суттєві корективи у функціонування усіх сфер українського суспільства. Соціальний інститут «Освіта» як складна система передачі знань, навичок та вмінь, формування та виховання сучасних та прийдешніх поколінь не став виключенням. Багато закладів освіти зруйновано або пошкоджено, навчальні заклади, за рекомендацією Міністерства освіти і науки України перейшли на змішану форму організації навчального процесу з урахуванням реального стану.

2. Значна частина студентів, школярів та викладачів вимушено змінили місце постійного проживання: в Україні з'явилась нова категорія населення – тимчасово переміщені особи, або біженці. Дехто виїхав закордон. За оцінками експертів, вимушені переселенці, як правило, намагаються підтримувати зв'язок зі своїми навчальними закладами, або інтегруватися в освітній простір Польщі, Німеччини, Італії, Ізраїлю. А це суттєво впливає на освітній простір України.

3. В Умовах війни докорінно змінюються форми і методи соціалізації особистості – головного завдання інституту освіти. Змінюються культурно-ціннісні орієнтації молоді та й усього воюючого суспільства.

4. Руйнування сталої системи передачі знань, навичок і вмінь, що складалася століттями, вимушує шукати нові сучасні форми, методи способи організації навчання, усього інституту освіти, враховуючі новітні інформаційні технології та неминучу діджиталізацію світу.

5. Особливу увагу слід приділяти вихованню молодого покоління. Неможна допустити, щоби війна зламала сьогоднішню молоду генерацію, яка захищає Україну, набуває соціальний і життєвий досвід у жорстокій війні. Молодь із об'єкта перетворюється на суб'єкт суспільного життя, від кого залежить сьогоднішня й завтрашня доля України.

Список літератури

1. Система освіти в Україні. URL. https://pidru4niki.com/10561127/pedagogika/sistema_osviti_ukrayini_diferentsiatsiya.
2. Закон України «Про освіту». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380.
3. Соціальний інститут освіти, його функції в суспільстві. URL. <https://buklib.net/books/25452/>
4. Освіта України в умовах воєнного стану: Інформаційно-аналітичний збірник /Інститут освітньої аналітики. К., 338 с.
5. Половець В. М. Питирим Сорокін: Концепція мобільності. URL.[http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/632/1/% D.6.pdf](http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/632/1/%D6.pdf).
6. Якуба О.О. Соціологія: Навчальний посібник для студентів. Харків: Вид-во «Константа», 1996. 192 с.
7. Людський капітал. Вікіпедія. URL <https://uk.wikipedia.org/wiki/>